

Landskap: Småland Upptecknare: Anna Franberg Hensharna
 Härad: Vista, Treta, N. Vedbo Berättare: olika personer; se uppt. bla-
 m. fl.
 Socken: Div. s: n Berättarens yrke: dena baksida!
 Uppteckningsår: 1961 Född år _____ i _____

Om tobak, dess odling, behandling och
 användning. s. 1-43.

(teckn. s. 205. 22.
 tob. etiketter s. 19a)

Lll F 27

Obs!

Häradet och socknar på baksidan av
 uppteckningsbladen bör kontrolleras,
 eftersom upptecknarens ortsnamn
 inte alltid stämmer.

Skriv endast på denna sida.

10/8-61

15/11-61

Tobaksodling. Poldaten Joh. Munk, i Skärstad odlade tobak juni 1850.
Om denna vet man inget här omkring. Det lär dock
ha förekommit i till ex. Ingeröd i Ölmsstad, och
det skulle då ha varit i första början av förra seklet,
eller slutet av förra i gen. Att tobaksen förstört jorden,
och att man ansåg det. Fröet skulle kringvandrade
kunnat ha till handa hållit, ent. Ivanberg

Det är dock mycket vaga minnesbilder, eller
fragment ur utsagor, Ivanberg hört om barn.

Om odling, toppning, skörd, vet man inget.

I Skåne används ordet 'hopa' om kupning av
potatis eller rotfrukter, eller 'hova'. Här säger
vi drilla och kupa, och i lite avrider betägna

trakter kan man ännu se rotfrukter sådda på

drill. ^{den var en sorts yrisikhet - se smittkoppsdosen.} ~~Progn på avbitbara smittosa sägar väl att tobaksen odlad på drill.~~

Tobaksodlingen kring Kristianstad vet jag inte heller
så mycket om. Om tobak från Ystad har Fru Olga
Hansson, Båre, berättat till Nordiska Museet.

Tobaksberedning.

Det folkliga sättet att bereda folaten har jag, trots många förfrågningar ej kunnat utläsa.

All tobaken ej varit allmogens litetgiltsig, kan man väl antaga, då handböcker bevarats i hemmen, där man kan läsa om tillverkningssätt, och i brist på andra uppgifter citerar jag ur en sådan handbok, som till hört min makes mors fästerson, Jan Peter Jansson på Tykavite, Gränna. ur, hushålls rön och vetenskapen. samlade och utgivna till lantallmogens tjänst. Stockholm 1815.
All bereda hemväxta tobaksblad till en välsmakande, stark och hälsosam röktoбак, grundat på verkligt försök, och med mycket förmån nyttjad i flera å.
Till en tispund torra tobaksblad, som bindas med bast eller blångarn uti små lösa buntar, sättes en järnqyfa, om ungefär 16 å 18 Rannors rymd

till hälften fylld med vatten på elden, när vattnet
väl uppkokat, lyftes grytan av elden, och fylles
genast med den i buntar bundne tobaken,
så lagande att det kokheta vattnet står
något över, varvid märkes att bladen icke
böra för hårt tryckas tillsammans. Lösmart
detta är verkställt, täckes grytan med ett
därtill passat lock, så att hetan kvar hålles.
Efter en timmes förlopp upptagas bladen
och lägges mycket jämnt men skyndsamt
i en därtill gjord stark låda eller press.
Som genast belägges med svår tyngd eller
hårt tillskruvas. Denne press bör vara så
inrättad att saften rinnes ut åt ena ändan,
Den tunna saften läser till inget vara nyttig
om icke att blanda i kaltebruk till ragg-
ning där väggles gärna trivas, men den
tyockare som kommer emot slutet, är av

den egen skap af den dödar denna okejsa;
andra förmåner härar torde med tiden uppträda.

Efter två a tre dygn ögynas
grässen, luntarna upptagas, åtskiljas, bladen
utredas och torkas på stänger. Sedan bladen
sålunda äro avskade, grässade och torkade,
få de en god tobaksfärg och kunna rökas
utan osmak och fara för hälsan, helst
detta berednings sätt bör sköljer icke allena
spindelnät och damm, som under växttiden
fäst sig vid bladen, utan ock utdrager
giftet, grönskan och det saltpreteraktiga,
som är så skadeligt för bröstet och bränner
på tungan.

Vill man sedan ^{allt} detta är verkställt, gräskosta
denne tobak en lusse av nedanstående ingredi-
enser, så blir den ännu mera hälsosam, drygare
och välsmakligare. Till nämnda kvantitet blad

lages en god halv kvartel koksalv fint stött
och upplöst i vatten och en halv skålpund
sviskor som kokas och sedan stenarna äro
utlagda sönnerarbetas med en träslu, och
slutligen låter massan gå igenom ett durkslag;
ett kvartel rimag, sexton lod lakrits, som för
dagen förut sönnerstöras och lösas upp i vatten;
sika lod torkad och ganska fin stött anis;
ett stop godt brännvin samt en kvartel stark
ättika. Klar man utväg att få tamarinder
som finnes på apoteken, lages även därav
tvänne skålpund, som bäst upplöses i ättika.
Med förenämnda species, som alla blandas
till samman, stänkes tobaken så att den
överallt bliver våt, och lägges därpå åter
i prässen, som nu åter ganska hårt till-
skruvas. Den olja som nu åter samlas för
noga samlas och förvaras i botteller för att åter

nyttjas till allmänt behov. I detta läge kan tobaken ligga icke allena stå skedd, så länge man behåger, utan och blir ju äldre ju bättre. När någon tobak nyttjades till förbrukning, bör den äter ganska hårt tillskruvas.

Den som icke har tillfälle att nyttja den ovan beskrivne saften, kan nyttja med förmån enbärsaft, som tillredes så lunda: Man tager enbär och stöter dem groft, dessa läggas i en järngryta, varpå släss kokhet vatten, så mycket att det står värt över de krossade bären; sedan sättes grytan på elden att koka en halv timme. varefter massan silas och pressas genom ett qvist, men stadigt linne. Om saften då tyckes vara för tunn, sättes den åter på elden att koka något ihop. När

När denna massa efter Kokringen blivit kall, blandas ihop de ovan nämnda, i vatten upplösta saltet; har mananis och ättika därtill, blir sausen så mycket bättre; Med denna sause bestänkes tobakur och förfäres vidare på sätt, som förut är nämnt. Dukan imp. genom Kolonialbolagen el. sjöman. Högstlands sak från böjor, musnäsdeckas. ull. ~~fabrik~~ musduke, så man. Tunna, med gula blommor, vackra. Inte smöt man sig idum, irke. De låg vackert hopvikta i bröstfickan på västen. Då var de 'teress', Konera och tog dem ifrån en och satte om sina egna huvud, ville visa att man höll ihop med ägaren av deken." De köptes av kringvandsande kunnallor och var på modet då berättaren var barn och som ung, men kom ur modet som prydnadsnäsduk ungefär vid ^{blev ej riktigt allmän} regel skiftet och blev en musnäsduk att ha i rock eller byxficka, och av givne kvalité.

Smussor. Numera finns det väl bara Stockholms-
smuset eller Ljungtörs-smuset och så Göteborgs-smuset
som är svartare och grövre.

Karlshamns smuset var populärt i Södra Sverige
innan 1920 talet både som näs och grin smus.

Det var svart och ganska grovt, men Ljungtörs ettan tog led-
ning. Man köpte hem pepparmyntolja, som var rätt
dyr, ja, "dyr som skam", och blandade i. "Då"
luktade man godt då man gick till flickorna
på lördag kvällarna.

Pappa, det var lukt smus. Banker. Rörda Lacket
finns ännu och är Göteborgs smus. Ett smus kom
ifrån Lindstörns och Brattbergs. — Och om det går väl med
bal och kurtis, så kan de allti hånda hon bjuder en gris. (visa)

En och annan sparsade smuset för att lugga om det: "Jag
vid denna änden, för det andra är gagna." var ett

Talesätt om en torpan under prästgården i Skärstad,
som på det, då han bjöd på smus ut dos an. liknande kan
ber. även på andra håll.

Jäntköpings smusi. Groot smus. Ett hälsosmus.
Harde nebb, ^{ett huns smus} Populär kallat efter de rät stora
bitar, som kunde finnas där i det. Men det var
ett bra smus det, svart och gult och smakade
smannak. De gamla, som var födda på Rättstals
och innan, ville alltid ha detta, men deras
söner däremot, använde Ljunglövs, som
var finare och ljusare och inte riktigt så starkt.
Det var bra för ögonen, man såg tydligt. För
tänderna, de höll sig friska och starka. Lomsson
alltså är, under att hans tänder hållit sig för
smusets skull, och verkligen, han har ganska
många kvar, medan hans barn och barn barn har
proteser. Smusi gjordes av det sämsta avfall och skräp.
Om man hade tandvård kunde man också
lägga smus vid den sjuka tanden, vilket Lander
alltså är, gjorde i hettvårens åldern, men sen
blev han vane smusare. När jag var i fjorton års ålder

fick jag också det rådet, men jag föredrog land-
värken. (Hemma) Vid förtäring var det bra att dra
öpp i näsen, till och med barn fick en gas bom
för deras skull (i början på nittionhundratalet)

Doktor ordinerade snus i bland. En fru på
ställen i Skärstad, det var en aktad och välbärgad
människa, bondfru, blev ordinerad detta. Hon skulle
varit i åttiolen eller nittioårsåldern, men hon dog ändå.
+ Lmea - magnis, det var i början på seklet, han gick med
i förförsamlingen, och slutade snusa i elva år, men
blev sjuk och måste anlita doktor, som frågade
om han hade använt snus. Jo, det hade han,
men slutat. Då sa doktor: "Börja snusa igen, så
blir du frisk." Och det gjorde han och blev frisk igen.
Samma hände + Danjel på Lyckås herrgård på
tjugotalet, som fick svar med synen, då han
riderade snuset. Inuti hjälpte också med polypser.
+ Lmea - Magnis och Danjel hade varit stora snusare.

Smisande krimmor. Man kunde få maggaften, om man slutade ^{smusa}.
 De smisar ej öppni som Karlarna, Administratör sen
 1880-talet har det anses skönt att buta ans.
 Men i smyg. Man minns krimmor som använt,
 storsmuser till in på tjugo-talet. En ^{stalliofya} öring
 som jag sköt, är så rädd om sin poffa, ty där har
 hon sin smusosa under kudden, och en skänkblåda,
 där glasbuckan står. Hon är så rädd för att bli utan.
 En gång blev hon ordinerad smus för polyperma i
 näsan och sen blev det en vana. På 30-talet var det
 skina på ålderdomsh. i Skärstad, som också smusade i näsan.
 Hon gick ibland och sålde gnyttlaggar och vispor. Hade vitt
 schaleti och vittblommiga förkläden. Var det svår torka, kisade
 hon begundande mot solen och himlen, och gick ner till
 Landsjön och slog med en rusta på att vattenet stänkte
 omkring. mumlade och läste, för att framkalla regn. Hon
 var då i sjuttioårsåldern. / * Hustruerna är hon nog den siste ^{krimliga} smusaren.
 En gammal på Lyrkis herrgård, samma tid och ålder, Anna,

smusade i näsan och ganska öppet förästen.
Hennes far var lagälskare där. Sen var det Johan
och Ida på Ramsjöholm. De var väldigt fattiga
statuar och hade ett halft dussin barn, som en del
av dem, höjades också med smusätning. De bodde
på Skurran, kallades stället. Hon Ida, var så ilskan
då smusi tröt. var det i arbetet, skojade rättare
med henne: "Ja, vi ska ta oss en gris, så blir
det bättre med humöret," och bjöd henne ut sin
dosa. Då tog hon och kände munnen full.
Men det blev nästan som en talesätt om familjen:
"Mamma bad att få låna en kaka bröd." och "pappa bad,
att få låna en dosa smus." Det var vid nitton-
hundra elva, tolv eller där omkring. Ja, det gick ej
att vara utan, tröt det, måste barnen ut i
byggden och låna av bekanta. Ja var det
en kärning, hon hette Hedda, hon var i sjuttiofem
årsåldern, då alltså åriga Svensson var barn

hennes man var smed, och hon förmågen
vräkte i både näsa och mun, men så behöfde
hon ju heller ej köpa snus. Var släkt med bokaren.
Sen var det Luce - sa (Luccsa) det var Böker - Amers
svärmor, hon behöfde givet ej heller köpa något.
När Svensson var sjutton år, alltså 1890, var han
hos Bengsa - Pelle. De glöckade potatis, nej det var
tidigare. Det var hos August på Mon och Svensson var
fem år yngre, ty han började redan då, och hade
en glasburk och tjöd Luccsa, och hon blev så
glad, men tog nästan allt snuset. (Förstap.)
En backstuga kvinna vid Bogri, Ölmstad, hon var
sv. finska, snusade i näsan. det var en smickare hus.
Det var på allio - mittio fallet, ~~men~~ dess förman ännu vanligare.
Det är bara laget här och där. man visade att
det ej var så ovanligt med kvinnas snusning
heller. "På vinkarna, säger 88-åriga Svensson, i smön, såg man då
folk gå till Luccsa hus snön färgats fullt av allt spottande".

Snusa i näsan. I munnen, under läpparna eller vid sidan, mulbänk
 Det enklaste var ju att ta lite i nypan och dra in i
 näsan. * En del tog snuset på tumnageln, Edgar
 tog och lade nyp en liten hög på locket till dosan
 och tog det opp till näsan. En hög för var näsborre.
 på överridan av locket, men en del använde bräder-
 ridan. Ju längre tillbaka, ju omständigare blev
 det. Man formade en liten fast pyramid på tumnageln,
 en för var näsborre, eller gjorde en sådan på under
 eller överridan på snusdoslocket med tummen och
 ringfingeret. Det finare folket kunde ha en liten silver-
 sked och detta ~~brukt~~ såg jag användas av en
 gammal presenär på 'trådrulla låget' 1931 (från Bum)
 På det lilla snusdoslock med silverkrans, jag
 skänkt till Kulturen var på baksidan sidenfoder
 och fäste för en sådan sked. På Degela bjöds 1910 ¹⁸ till
 arbetare en gång på snus vid någon festlighet för folket. Där var
 en silversked i dosan, men de tog med nypan och snuset präckt ej till.
 Man lade en rand från tumnageln och utåt på kinden och armen.

Snusförbrukning på sjuttio, arton hundra ållo tallet
 Vad en småbarn i relativt goda omständigheter
 kunde använda, kan exakt utläsas ur den
 förmyndarräkning för ett par år, angående
 den "svag sinke drängen ~~Johannes~~ Andersson på Stora
 Roten, Gränna", som hans förmyndare Jan Peter Jansson
 Tykavik, fört. Med hans (Anderssons) utgifter för
 den dagliga kosten till ex. en kanna saftsuppa,
 en pannkaka, sel (sill) m. m. äter kom ofta
 en "kutting" snus. Den brukade rymma tre kg.
 Jag har skänkt Nordiska Museet dessa
 redovisningar i samband med Axel Rants
 Amerikavisitöring 1960. På de läppis, Promenad skoklad, Lyster & Co.
 1943 förbrukade Axel Lvanberg en paket snus
 à 3,70 kr. på sex veckor och en paket à
 2,25 kr. räckte ifrån den 8/11 till den 3/12 samma
 år. enligt Kontrabok i Skärstad Handelsförening.
 För undgå längre bitan, användes smuset mer sparsamt, som medicin och
 det var fint att anse.

Västmans och Dalarnas. Snusfabrik i Fönköping.

Den grundades och upphörde 1942-1944.

Snussan berättar: "Den låg vid Smedje gatan. När man kom in i snusmaleriet, slog en doft emot en, ja, där lukade som jassen, man nös, ögonen grann och näsan med, man fick hosta. Jag var i arton års ålder och var ej så glad för att gå in där, utan hölls mest utan för. Men gick dit in ändå när gång, by där arbetade Låva-Calle från Ölmstad, och var man känd med gubbarna, det var bara äldre rådarna, som arbetade där, Låva-Calle var yngst, och han var över sextio år, som sagt var man känd, väckte gubbarna till en med skogan, rågad, snus, som vi svepte i stora grågrapper, till en packe som vi stoppade på oss. Det var många bröder ifrån Ölmstad, som efter torgdags, tillade in i snusmaleriet och fick sitt snus gratis där." flyttades till Västernärke.

"Fick man göra så?" "Nä, det fick de ju inte förstås, de fick ej sälja heller, ty det var en liten bod som hörde till fabriken, där det sålufördes snus. Gubbarna hade bomulls kläder, löst sittande blusar, och på stövlar.

Golvet var alldeles svart av snus och smuts. På väggen hängde snus kvarnar med lenisar, som hackade sänder tobacken till snus.

Där stod de, gubbarna och trampade, som om de skurit hackelsa, hemma på logen, där var rummar och hjul / och ver? / Jo, det var allt ver också, vad jag minnes. Stora kear, som mästarna stod där, i dem härdes smuset och blandades. I kearen stod en djupp tracta med en långt skaft. De hade sämna för, då man odlade märke. Den grörde de om med, då och då, fram och tillbaka så att smuset blev väl blandat. De lade salmiak och salt i kearen. Den hade de en liten hand-
x $1\frac{1}{2}$ m. i diam.

handskyffel och istället smuset i tre kg. kuttungarna
som stod på ett smusigt bord, och dessa
trade Böcker - Amers i färstorp och Johan i Lia
gjort. Den senare hade fört bott vid Smurran
vid Vedtorget i förköpning, och arbetat till ett
annat litet smusmaleri, som var äldre och
låg vid väster åt förstän till, men om detta
minns folk inget. Det 'äts' upp av Västman och
Dolgens. som skickade halva vagnslaster
med smuskuttningar till bygderna vida
omkring till de olika affärerna.

Tobaken kom också i vagnslaster, packat
i stora, tre dem. i genom skärning och
halv meter långa, gröna stänger, som "stjälkar
med löv om". Om förberedningen vet
Stark Svensson ingenting och inte någon
annan heller som jag tillfrågar. (Ännu är rynd betonat.)
Thor innan första världskriget flyttades smusmaleriet till Västervik.

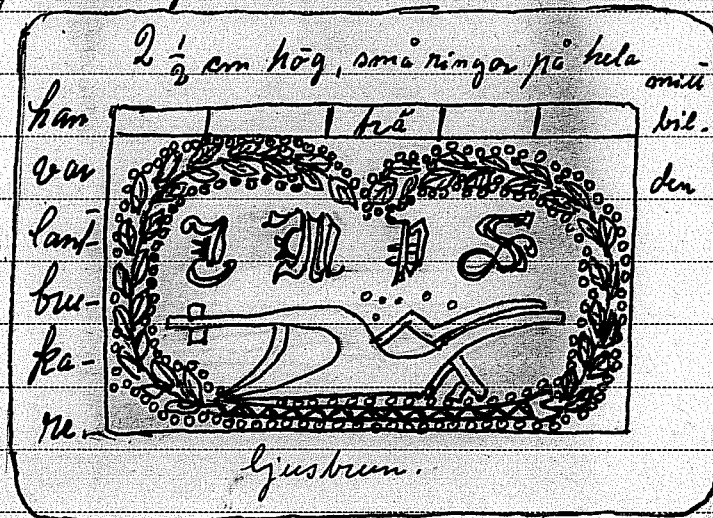
Fabriker. Det var 1. Brinck och Glavström
i Stockholm som hade 2. Aspelinska Tobaksfabriken
sedan 1853. Där tillverkades i nämnd ordning.
Snus, Panneller, cigarer och cigarettor.
Gloppet och Ankarst med de gamla Aspelinska
spåmplarna. Förut nämnda 3. Jönköpings 4. Rubens Tob. Fab. Karlskrona.
5. Aktiebolaget Tobaksfabriken Skandinavien också
i Stockholm. Tillv. som i föreg. snus o. s. v. /enl. med
stickade etiketter) Li är det 6. Ystad där Astigt och Gull tillverkades.
I Malmö 7. Tobaksfabriken Union, sedan 1864 och 8. Alliance.
9. Helsingborgs Tobaksfabrik och 10. Strandkvist
också i Helsingborg. I Göteborg 11. Provenit N.B. Prytz Wienck-
ens fab. Jon Asklund. 12. Där tillv. bl. andra cigarettor
Träff. En sort ^{fruktobak} var Dalkullan. Inga Ankarst,
Norman. Trevligaste märket, var från 1885 där en elegant
i förgrunden har en dåtidens moderna cykel. Marknads liv:
bakgrunden med apa, varieté, Kasperkastor. Glada förgår. Vilken
cigarer vet jag ej. Inte heller var Chandelouge tillv. (bif. etikett.)
Prytz Wienckens. vet jag ej. var de blev.

M. 16124 : 19a

Landskap: Småland Berättare: Ragne Andersson
Härad: Vista Berättarens yrke: div. Skomakare son
Socken: Skärstad Berättarens adress: Hillinge Lyckis - Gård
Uppteckningsår: 1961 Född år 1904 i Hillinge Skärstad
Upptecknare: Anna Lreanberg Imedberg. 9 Hus Kvinnor

Snusdosa. Taffärerna hade man stenkrukor till smuset.
 "Mången vis far en pris, att munta sinnet,
 öka minnet, denna dosa skatter typer,
 som din näsa prisa skall, Tager pris
 på nasus nyperi. Snus är gott i alla fall."
 Detta stod tryckt på locket på en mässingdosa
 jag såg på auktionskammararen i Jönköping.
 Det var ofta versar på locket på smusdosorna.
 Johan Magnus Petters Son i Skänstede. Den vackraste här, Medd.

och ägades för född 1851 smakade hemodlud
 tobak då han var ung första gång.

Jans. morfarfars dosa i
 naturlig storlek. Trädet
 på den, cedar eller rosenträ/hövel)
 Flög, bladkrans, tobaksstjälk
 Metallbelagd invändigt för
 smus.
 Under sidan, spegel, och färd
 för rökertobak. Utan på, kran
 och Li Guds Lamb i
 latinska bokstäver.

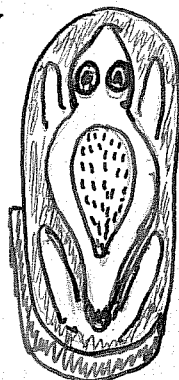
Dosor. Himmelsdosor i midel med rikets vapnet och Gustav den fjerdes bild (1907)

Numera ger man ej bort smussdosor som presenter utom i form av kuriosor. De fåns med speglar, de voro mycket vanliga, de mest raffinerade var med en naken, skön kvinna på locket, på motsatta spegeln. Då dosan öppnades såg man ju två kvinnor alldeles lika, men också med plog, lagstämans och Pi Guds lamb, och spegel. De gjordes dosor av smackor med utsökt graverade lock av silver, inre lämpliga att ha i fickan (Fong i Gränna). Dessa finare dosor hör dock till en annan värld p. a. s. och har ingen betydelse för folket i allmänhet, men finns hos högre ståndet. Det här förut beskrivna locket, som troligen kommit från en auktion på Västana vid Gränna. (Kulturen har det nu).

Man hade man ej råd med dosa, så hade man en liten glasburk, isymerhet kvinnorna, det gick bra att ha i fickan i den vida rynkade kjolen. En flät blockask, en skosvärteburk. Nu ^{och i Fong av replet} försämr. den poräfinerade papp-dosan, man köper snus i.

naturlig
storlek

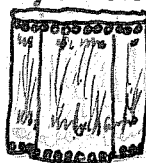
C.R.

Liten luktomsdosa
från damer. Av Tenn.
med groda.

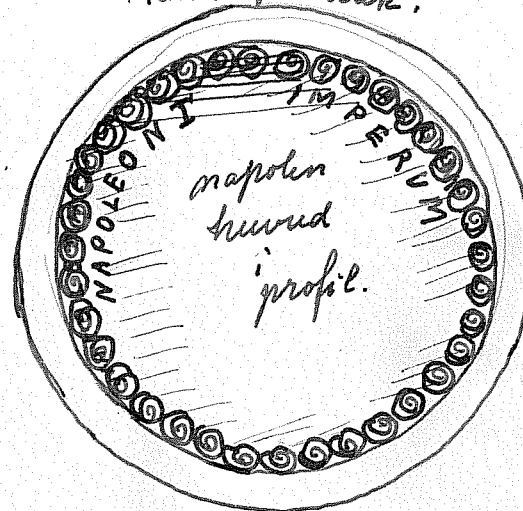
ägare Signe Andersson Helsing
Lyckis gård.

Dosa i silver. EFIL.
naturlig storlek

med grip och huggkub
på locket.

naturlig storlek.

mönster på botten

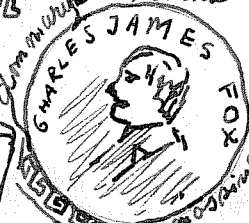

utskuret

i trä, masurbjörk

B. Penstierma ägare

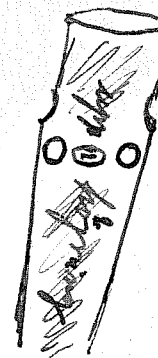
758 Helsingfors

ett gäst

munstycke

med små
för strängsglas

vänster
på
luktoms-
dosa.

Böckare - Amers i Järstorp. Sjullio-Talet och fram ät. f. ung. 1830
Stöket var hans arbetsplats. Det var ej stort. Stugan
var också liten med ett rum. Bandbänk fanns i Örnstad hembygd.
I Stöket stod en bänk vid gavel fönstret. Och så
en ett par meter eller halvannan meter lång bänk,
som en kvättkavla med urtag vid ena änden.
Bandbänken. Det fanns en trampa under bänken, ett
hack i vilken laggen spändes fast, eller staven.
Då han trampade ned spändes staven fast. Det
fanns en halvcirkelformig kurr kring vilken stavarna
spändes. Den vreds allt efter som stavarna spändes
fast. Fyra hasselband fästes kring och bandkniv
användes om stavarna var lite för långa. Det skulle
obillkorligen vara en stycken skeskar i varje
kutting och dessa levererade Snusfabriken, annars
var stavarna av furu. Denna skar kunde vara
smalare eller bredare än de övriga, det var ej så
måga med det. Arbetet var mycket enkelt och

Bökar-Inners var så skicklig, att han kunde göra dem, om det än var mörkt och fjorton stycken hann han göra om dagen. Han lånade en hörarka av August på Mon. I den staplades kuttlingarna opps, allt efter som de blev färdiga, sprang ungarna ut med dem tills arkan var full. Då lånades Augusts stutar och Bökar-Inners kärring körde till snusmaleriet vid Smedjeg. i f.kpg. och fick betalt. Så fick hon snus med hem och nya ekestavar /ev. andra stavar med, det är väl troligt. Hos Almen och Buch invid fabriken handlade hon först och främst ett stoji brännvin till sin man, där fanns allt, fotogen, pill, flusk, kaffe socker, kaffe-koppur, ty dessa ville aldrig hålla där i familjen, och arken var lastad igen, och "gu vet om pengarna räckte till allt." Handelsbon i Domnaryd, som ägdes av Smissi-Mari var det tre fjärdings väg till, och från denna affär, som luktade hänsken till handlade man

Böcker-Amers.

Han hade väl varit lite över mittio år och det är ej så många år sedan han dog. Han var en mycket skicklig laggare och bodde på Högaberg, ett litet lantbruk ovanför Gårdsåsa. Han gjorde smeskestillingarna till smesfabrikerna, och var en stor filur, smed i munnen, bra svart och ful, fast hans systers var en ovanlig skönhet. Hela släkten, alla syskonen voro spelare, de hanterade musikinstrumenten med en medfödd talang och Böcker-Amers själv spelade fiol som ingen annan kunde.

Han spelade på lekstugorna, men det rades att det var en gång, då ungdomarna dansat hela natten och ej kunde sluta för än man till slut måste skära av fiolsträngarna för Amers. "Det stod ju ej rätt till, utan fassen själv hade sitt finger med i spelet."

I trakten skogar stat han (jag skriver länade ist) Han länade virket i de stora skogarna däruppe på Hålsåveden till sina laggar. En gång, då han levererat sådana till landsfiskal Engström hade han tagit virket ur länsmans egna skogar, då länsmän berömde det fina virket och pågade var han fått tagi sådant, så han, att det var alls ingen kross, det finns ju fullt av träd i skogarna, och så stod han där så oskyldig. Bönderna blev dock förargade, och anmälde hans 'län'. Länsmän höll förhör med honom ensam, men bakom i ett rum var det bönder, som stöd och lyddes. Han svarade så filurigt och sturste att länsmän kom ingen vart, men anmälan var där och han blev häktad.

Hans mor var känd som en haka så led, omnade i alla fall för sonen och skickade mat till honom. Däribland en häkthaka var hon bakt in ett brev,

där hon uppmanas som en all för all i världen
ej erkänna. Och det var, fast välment, ej
så lyckat, utan böcker-ammens fick lite
skaff för sina försöken.

Hans pojkar, och de var sex, var odygdiga,
och de landsfiskalen träffar på Amers
på Gränna marken, sade han lite barskt:

"Vad ska det bli av alla dina pojkar,
Amers?" De började samla folk omkring,
men Amers svarar: "Ja, inte vet jag,
men den röe (rödhäige) där, skall i alla
fall bli en sån där länsmannarektor
di kallarn." Folket flinade, och det
gjorde länsmannen med.

* Det är ej säkert att denna bokare levererade kullingar
till snusmateriet i Jönköping, men en sannolikhet gjorde
att jag skrev ner om honom också.

Talesätt om tobak.

För:

"Jag snussade för att bli gift, nu snusar jag ej längre. Nu: Till jag gifte mig, sen skall jag sluta."

Den som röker, luktar som ett svin, den som snusar: näsan ser ut som ett, men den som luggar snus är ett svin.

och: Kyssa en kar som ej snusar, är som att kyssa en kato eller barnrumpa.

Det finns skärbösa vitsar om snusvanor, Och: visar: "Han var snusig och lusig och trasig och arm när han på stampan till Jesus kom fram —" Fjärran från ett annat citat ur en tidigare visa. "Och om det går väl med bal och kurtis, så kan det allt hända hon bjeder på en pris."

Imaster har jag hört i samband med tobak.

Russar var luggtobak. Man sade tvättning^{om} proceduren vid tobakstorkningen.

Tobak som läkemedel till djur.

Det blev ju ofta skrimma vid olika tillfällen, då var det förträffligt med smus ogyf blandat med brännvin att ge dem. Bland andra förträffliga medel som nyttjades.

Som utvärtes medel mot 'bet' till ee, som korna ofta hade om värarna. Då kunde man tvätta med smus och vatten, men skulle det vara riktigt bra kokade man urin och det skulle vara av folk. Redan på det svarta Västmanssmuset och tvättade med och det var absolut tillförlitligt. För nu skall tittas jag i min bok. Där står att man skall tvätta med tobaksaska och linolja och citeras Inrikes tidn. för 1765 nr 80. Detta senare medel minns dock ej Swanberg att det används. Tobak i levemang, klisker, om nämns i Orken apoteket 1760.

Rök tobak, tobakser sällning. Tugg tobak
På allihopet var den milda tobaken Ekan delvis
mycket omtyckt. Till jularna måste gubbarna
i Ölmostad ha en ny kardus. Man rökade
vid helgen, på söndagen, något på kvällen i 40.
Det var simpeltare att använda smes, och än.
Lite finare än att smesa var att tugga tobak.
Picabrell var populär sort, i rulle. Expositions tobak
i små stänger. Snellson var sot i små stänger, ^{in om} ^{bredda}
De simpelt och billiga var i grova, snodda eller flätade
stänger. De kunde rökas också. Palmtobak, Palt-
tobak till ex. Om dem rådes: Man luggade den
först. Fokade den sedan och rökade den. Sedan
smusades på näsan. Då blev man snorig,
och detta användes som skosvärta — i Småland.
Vanligaste tobakser ersättning. Håstovens gröna blad
som fokades långsamt på vindar, ansågs bäst men
även maskrosblad och korns bärblad har använts.
pipperarblad — Ölandsmikro —

Förvaringsplak för snus. Blåsan, flaskor, stora snusdosor.
 Den primitivaste var väl urinblåsan ^{na urin} Den tingades på
 av slaktaren. Innehållet togs tillvara för medicinsk
 bruk. Blåsan sköljdes ur och blåstes opp, en trötapp
 eller kork isattes så att öppningen vidgades. Och
 sen torkades den och kunde lagas i bruk. Amurs
 var det flaskor. Svensson berättar: "Man fick en
 snusstrut så stor som en halvstopa flaskor för tjugo-
 fem öre. / 1900-talet och innan / "Man var så kärig, då
 man som sex åring fick det stora förtroende uttryck
 att åt far, hemma på Bommatorget fick sätta sig
 på spishällen och med en vispkniv till hjälp
 fick greta ner smuset i putullen. (buteljen)
 Ja, det var det värsta, som kunde hända då gubben
 blev utan, då fick vi unga ut i bygden, knacka på
 i stugorna och låna snus." x Kluck på västmansland
 Det fanns också stora snusdosor av trä eller mässing,
 men flaskor med vida halsar var omtyckta.

Tobak som botemedel. Inneketor svalde smus för att få hjärtfel.

Det ansågs bra med cigarräkning som renade
luften vid smitta, strängt taget bra, lite för lungorna
med. Och man hade salvor för sår och bulnader,
som man kokade med tobak i. Det gjorde
Britta i Bullerbäcken. Då Lvanberg ej minns alla
ingridienser, tiller jag i mitt Loken apotek.
Kupkt hos Kyrstöm och Stolpe 1760. exemplaret
kostade fem daler kopparmynt.

" Tag tobaksblad ur en tobaksrulle, tjugo fyra lod.
Koka dem till starkt dekokt, sila och koka
in dem, till en vällings tjocklek, blanda
därtille utprässad saft av färsta tobaksblad
sex lod, Livnister arton lod. Koka sakta
för det vattenaktiga, sila genom grov duk,
slå sedan till klar grare tråda eller lön tråda,
två lod, var ett lod som är till o. smält.
Denna salva bliver beaffigare som man tillsluter

medan hon är het, tillblandas under omrörning,
flitig och stark, ett lod spanskt smus.
Man kan laga hälften av tobakssalva och hälften
av svarsalva till nyssa sår. Tobakssalva kan
användas på hårda kottlar och hårda värtor, men
egentligen hjälper den för det slags skyma som
håller sig på vissa hemliga ställen. Somliga
säga att denna salva är god för skabb och
skårpsår och för brännsår."

Om det var denna salva, som ältio-sexåriga
Avel Svamborgs mor, Britta i Bullerbacken,
lärde sig av fimmkärningen, vet vi ej, men
hon fick bud ändå ifrån Medevi Bruk och
hon reste dit den långa vägen och stannade
i fjorton dagar och botade fina herrskaper
där med sin salva. Hon hade svinister och kvicksilver i.
Då var Svamborg liten pojke, men han minnes hur
hon knådade salva så att den blev smidig.

Billiga cigarrer. Gröna nöden, som exempel.
På allotatet och senare, köpte folk tobaksblad av
smusmaleriet, Västman och Dalgens i förköping.
Man satte i hemmet och rullade cigarrerna, all även
förberedningen gjordes där, trodde min meddelare, men visste
ej bestämt. En av dessa cigarrmakare bodde vid Lilla
Lyckan i förköping, men han sör "så förgjort"
och det gjorde kärriken hans med", men han
hjälpde honom rulla cigareterna. (Början på 1880-talet)
Cigarettor kallades gröna nöden. Den kostade sex i
handeln fem öre styck, i början på nittioniohundertatalet
och tv. tidigare. De kostade tre öre i inköps för handlaren.
Då kunde nog tillverkaren sälja dem för två och ett
halft öre styck till "gästgivaren", och då kunde han
ändå tjäna fem öre på alla cigarettor, eller om han gav tre öre
så hade han ett öre i förhjänt. Ex. på sparsamhet.
Svavelstickorna kostade ett öre bunt, men många tillverkade
dem själva, ty då blev de billigare. (Medd. för gjorde detta)

Bjuda på pipa.

Endast till Jöns Månssons m:4 Ry, Lövestad har jag sett detta.
En rund bricka bars fram. På denna fanns i mitten
en tobaksburk och tändstickesask, runt omkring fanns
ett fjugotal pipor i olika utförande, stora och mindre.
Då gästerna tackade nej, bjöds omedelbart en en lada,
finare cigarrer. Det var julen 1938. Skåne. Färsh.

Detta bruk tycks ej ha varit här i Väst, som man minns.
Först skilt ofta ansågs det vara att röka långpipa,
och de halolånga piporna, vilka lär ha varit vanliga
för under senare hälften av förra seklet.

Stranbergs (86år) morfar hade en halvlang krökt pipa
då han rökte sin Skandelup. w. Schandelup x

Man kunde också bara ha en cigar stump mellan
läpparna, nästan som att suga på karamell.

På Johan; Gultorp visade cigarrer upp om när då han
pratade. Han kände den aldrig, men den sat i himmel mellan
läpparna. x Tigerbrand blev populär på alltså och sen
som Mixture.

Pipor. De pipor bönderna använde på allmogets
hade oftast mycket stora huvud, var klumpiga,
oftast av mässbjörk. Skftet var i olika delar och
kunde skivas i sär för rullgöing. vanligt stältråd
användes enl. Karl Svensson. Räckte ner mot magen, krökta.
Andra, med jonslins huvud, halvlänga, är skönt bemålade
med herdefamiljer, lekande hund, grind, kor med
blåa blomkransar på huvudet, stora skällor,
hård och ljusegrönt gräs. (Eckblad, Husteranna).

Pipor, skickade i från Amerika där huvudet är
öjbat av majskolvar. Pipor med metallcock
med hål i, gick bra att röka palmtobak i.

Och så alla de andra med kantiga skft, med
runda, med riktigt krökta skft, med raka.

Palmtobakom (palmtobakom) lades i det stora griphuvudet
runt om, som man lägger ved att torka, så att det blev
ett hål i mitten, det tar ha varit klenpigt att få fyr
i den. enl. Svensson.

Pipor. cigar munstycke. Gökpipan efterträtad även på 80-talet.
Göskunnspiporna har ofta piphuvid som kinnhuvid
med svallande lockar, örhängen och pärlrader.

Men i ett fall (Penskiernas, Hestkvana) fanns det ögon
också, av små peubiner på huvudet. De fanns med
hypoekhus och herdar (Agre i Hellinge, Skärstad) x på ringen ^{SLV} JLM.

Långpipan var särskilt omtyckt, det lär vara särskilt
gott att röka i en sådan och inga skadliga stofs
kommer med i röken. Den tycks ej ha varit så
allmän i de fattigare hemmen. Däremot ha väl alla
äldre personer haft en kistpipa i sin ungdom. Kist-
pipor med ankare på sidorna kallades sjömanspipor.
och var pressade i alla möjliga figurer. Pojken i

fjorton femtonårsåldern fingo ofta en sådan i marknadsgåva,
och denna var oftast deras första pipa. Dalkullarna rökte kistpipor.

Cigar munstycke med en liten upphöjd stösa, små ögon av glas,
tillade man djupt i dessa ögon framträdde tydligt en naken
kvinna i helfigur. Dessa munstycken var populära i början av seklet.

består till 18 kr. styck, antikaffär.

Pipstobak förvarades ofta i skinnjungar. Finurligt hoplagda i veck så att de blev tåta. På fimmars nya sådana också i burken av trä, asken av trä, små metallasken, träflaskan med skruvlock, i storlek och form som en vanlig termosflaska för längre förvaring och större askar ett par dec. i diam. insvängda på mitten, runda, och en dec. höga, de s. k. smöraskarna blev ofta tobaksstenar renare. Höga fyrkantiga trästenar inv. klädda med tjinkplåt anv. också.

Tuggtobaken anses vara äldre än snusen, och omständligt att göra. Bruktades för mycket av sjömännen. Den bars lös i fickan och man bet av en bit. Man skojade om de urtuggade bussarna, att ex: "Fiske Bengtsson hade så blek tobaksleuss, att den såg sjuk ut." Och man beklagade sig: "Men vad har jag då? En sketen karring och en snus på telt." Och de någon varit gästvänlig: "Han sa inte ens: "Ta den snusen". Det renare känsligt på bruket att spara på använt snus i den ene änden av dosan.

Cigaretter. Dessa voro ej så vanliga för. De fanns
papper och trä, Gardister och polackar köpte sådant,
spottade och suckade sina själva. På landsbygden
i den tidiga. Knappast i bruk för än efter första världskriget
Vid 1900 sålufördes cig. Duke. De var populära, men
så innehöll också asken ett foto av en stön, nästan
krinna. Sen var det 102 som var en rysk cig. de
kostade $2\frac{1}{2}$ öre styck. 25 öre asken. Men ändå fick
vi ibland dela den på tre, ett bloss var på en cigarett,
"vi var ej så rika". Något hette Postanjo glo, det var 102.
Ibland innehöll asken också ett cig. munstycke.

Man tog ett bloss (hass, dialekt)

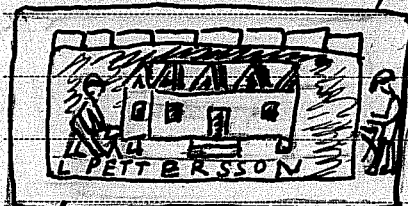
En cig. hette Kediv och 99an, populära John Bonar & Son
Ryska cigarrer kostade 2 öre per styck, i inköp 1890 Stockholm.

Melrose, Nestor Melba var mycket populär
en tid vid cirkelskiftet och framåt, / det

är svenske cigarrnamn. Men ett märke Dalhult
använde bönderna i Ölmstad vid cirkelskiftet.

Om tobaks odling, och Kvarnar av hä, som en Koll Kvarn.
Till husbehov på torp och mindre gårdar har tobak
odlats i Lommatystadskatten. Vid Anesty gård finns ett
torp Lyskhemmet. Namnet är från 1600 talet då en
krigare hemförde en lysk fänge som arbetare. Där har
odlats tobak till husbehov "så långt tillbaka som
till lysken". En järnv. inspektör på Vireda banan
skänkte för till ^{sin} odling / mittiotalet / men sen vid
hans auktion 1912 ung. skänktes två stora säcken tobak
bort, men vågade ej sälja den. Vid Lilla Lyskås torpet odlades o
andra ställen. Tobaksrök förbrändes i tegelugnen. Roken smulades
önder mellan fingrarna vid rökning. I Ekesjö fanns en
gubbe som kallades Snusmalaren. 80-90 talet.

Dosen från Hjälmaborgs museum visar att det är en byggm. snickare
som målat om den, förm. Pelle på Högskult. av trä. Skakten talas
om Kvarnar med ^{är förstås en potatis kvarn} hvarulld. Små. En liten
sådan finns på museet, samt en trevlig
korn dosa med hål för grötning ^{med} smus. ^{bands}
för minskad storlek som tillhört St. Skat skolas kornf. 1840 talet. ^{skåpa}

Dosor. Rund, av masutgjört, utskuret Napoleonkruud. (Pensiverna)
På marknader sålufördes dosor av Koborn med
metalllock, de ha funnits in till senare tid.
Populärast var nog ändå dosor av näver i alla
möjliga storlekar och utförande ifrån den enklaste
med lädertappan på locket till mera Konstfärdiga
med utskurna band- och pressringar. och med
lock med gångjärn. Även dessa dosor låg snart
vara borta ur handeln. Mönster: and i vass. hund. hus. till ex.
De kraftiga smusdosorna av tenn-bly. användes
också som tillhugg i stället för knogjärn. De
sägs att ett slag av dem hade kännbar verkan.
Vid förra seklets andra hälft hade folk oftast försvär-
vapen o. a. o. dolda, och även dosor fick tjäna det ändamålet.
Ett stort antal metallsmus dosor har tillverkats och skänkts
som högtidspresenter spec. på förtioårsdagarna och
då oftast i silver eller nysilver. Både far och
son kan ha fått sådana. (Brandstef Anberg och son, Husetarna/
exempel.

Förvaringskärl och glats.

Det var billigast att köpa en hel kulling anus. Den förvarades i källaren, Boberg i Svängen i Skärshede brukade gräva ner den i jorden, 1890-talet. Ifrån Marbäcks socken berättas att man grävde ner kullingen i gödselhögen. Minna äldre sagesmän säga att detta är mycket troligt, fast de ej gjort det själva. Gödsel användes ju delvis i folkmedicinen, och det var alltså en annan inställning till denna än nu. 2,75 eller 3 Kr. kostade en kulling på alltiotalet. Man tog hem och delade grä den också. Vatten eller Kaffe haldes på, om det skulle torka, eller laktsgrubben, socker, och t.o.m. urin, några droppar. Doser gjordes av kornen eller gethorn. enkla med lock och botten av trä. niton hundra ferdiotalet och framåt, ev. tidigare. Den kunde vara som helst göra kring en träform. Svärare var det att göra dem helt av horn med metalllock, har funnits att köpa på marknader intill trettio förtiotalet. Av Messing helt, men trädosan, och isärsmeket näverdosan var mycket allmän.

Luf 27

Snus mot differi. På 1880 talet i mitten av detta.
Det var på en herrgård vid Alvesta, där hade differi
utbuktat. Till Kusken hade fem barn dött och
den tredje varit sjuk. Kusken hade skjutat sitt herrskap
till ett stort Palas i trakten, och kuskarna sulto tillsammans
i stora rummet invid köket och dryftade den sorg-
liga händelsen. "Då var det en kusk som sa åt far: "Så
snart du kommer hem, så leta på ett bra rågstia doppa
detta i snus och drag upp i röret. Stick sen upp det
i näsan på pojken din och blås snusen in i
näsan och svalgt." Så snart kusken kom
hem till sitt, gjorde han så med pojken, som
låg och höll på att kvävas, men nu fick han
luft, hostade och nös och efter uppregade
behandlingar med rågstia och snus blev
pojken bra, och sitter nu allierad och
berättar detta. "Far så, hade jag bara visst, så hade de
två andra kunnat levat också." x Benestad.

15/11-61.